

**РІШЕННЯ РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ
ДФ 58.053.038 ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА
ФІЛОСОФІЇ**

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 58.053.038 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» на підставі прилюдного захисту дисертації «Концепт багатства в українському фольклорі» за спеціальністю 035 «Філологія».

07 грудня 2023 року.

Трачук Катерина Василівна, 1995 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка у 2018 році, за спеціальністю «Середня освіта (Українська мова і література)», кваліфікація – викладач української мови і літератури, англійської мови, зарубіжної літератури (диплом М18 № 189886).

З 2019 року – аспірантка кафедри кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

З 2021 по 2022 рік – провідний фахівець служби вченого секретаря Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дисертацію виконано у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Науковий керівник:

Лабашук Оксана Василівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Здобувачка має 8 наукових публікацій за темою дисертації, з яких: 3 – статті в наукових фахових виданнях затверджених МОН України, 1 – стаття в колективній монографії, виданій в країні Європейського Союзу, 1 – стаття в періодичному виданні України, 3 – тези в збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

1. Трачук К. В. Концепт «багатство» в зимовому циклі української календарної обрядовості. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 2, № 26. С. 302–307. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.57>

2. Трачук К. В. Концепт «багатство» у весільній обрядовості. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 59. Том 3. С. 134-139. URL: DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-20>

3. Трачук К. В. Категорія концепту у фольклористичних дослідженнях: методологічний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73) № 2 Ч. 1. 2023. С. 231-235. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.2.1/40>

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

1. Косович Ольга Василівна – д. філол. н., професор, завідувач кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

2. Вільчинська Тетяна Пилипівна – д. філол. н., професор кафедри української мови та славістики, декан факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

1. На наш погляд, удосконалення потребує термінологічний апарат дослідження. Доречним, вважаємо, було розкрити поняття фольклорної картини світу, лінгвокультурного концепту, конотації та систематизувати інформацію про фольклорний концепт. Можливо, це

дозволило б уникнути формулювань на зразок «фольклорний концепт — одна із частин загального концепту» (с. 51) та переконливіше пояснити амбівалентну природу концепту «багатство».

2. Бажано було б уніфікувати в роботі також використання таких термінів, як «мікроконцепт» та «атрибут». Так, в одному випадку яйце тлумачиться як атрибут (с. 4), а в іншому — як мікроконцепт (с. 88).

3. Викликають сумніви і посилання на працю О. Селіванової під час визначення «теоретичного аспекту» концепту «багатство» (с. 61).

4. Із питань, що залишають простір для дискусій, відзначимо те, що стосується двовір'я українців, адже більшість обрядів сформувалися під впливом як християнських, так і дохристиянських вірувань. Розуміння цього дозволило б уникнути тверджень на зразок того, що магічні обряди майже не змінилися під впливом церкви (с. 103).

5. Дослідження помітно виграло б, якби дисертантка порівняла специфіку побутування концепту «багатство» на західних і східних теренах України.

6. У дисертації, на жаль, трапляються окремі мовні огріхи (с.24, 40, 51, 52, 70, 130, 134, 169).

3. Гарасим Ярослав Іванович – д. філол. н., професор кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка.

1. Наприкінці першого розділу роботи дослідниця зазначає, що *«концепт сбагатство» в украї́нській культурі відображається в міфологічному мисленні чв обри та персонажів, а також у символічному мвсленні через мову та націо́нзльні сиввоти»* (С.67). З огляду на те, що фольклорна картина світу, а відтак і міфологічне мислення, значною мірою побудовані на протиставленні бінарних опозицій, виникає питання, чи не варто було би за предмет свого дослідження обрати не один концепт, а саме соціокультурну антиномію «багатство/бідність» і в такий спосіб

репрезентувати її етнокультурні особливості на матеріалі українських фольклорних текстів?

2. Аналізуючи зимову календарну обрядовість через встановлення вербальних, атрибутивних та акціональних способів реалізації концепту «багатство», Катерина Трачук робить обґрунтовані висновки стосовно трактування ритуалістичної семантики більшості обрядодій та магічних текстів. Натомість чомусь не розкриває обрядової сутності такого важливого і поширеного на всій території України феномена, як «багата кутя». В плані наукової дискусії хотілося би почути міркування дослідниці з цього приводу.

3. Попри те, що стрижневими поняттями дисертаційної роботи є «багатство», тобто соціоекономічна категорія, авторка дещо зміщує акцент саме на другу, економічну, частину обсервованого феномену, зосереджуючись таким чином головню на способах забезпечення багатства та апотропеїчних механізмах захисту його від зовнішніх лих і негараздів. Значно менше уваги приділено таким важливим аспектам як майнові критерії багатства, зовнішній вигляд як маркер багатого людини (жупан, свинина, шуба, сап'янці), ставлення до багатих у традиційному соціумі (*«умер багатий — ходім ховати! умер убогий — шкода дорозу!»*), зрештою відносність багатства порівняно з іншими, приміром естетичними цінностями (*«Воли и корови поздыхають, чорнії брови не поліціяють»*).

4. Певного уточнення потребує і саме визначення «концепту», яким послуговується науковиця, розуміючи його, як *«багатовимірне семантичне динамічне утворення, у якому виділяються ціннісні аспекти, концептуальні та образні, для вирішення яких необхідний цілий набір вербальних і невербальних засобів, що прямо чи опосередковано ілюструють, конкретизують або розвивають його зміст»* (С.182). Чи доцільно дефініювати якесь поняття через використання спільнокореневих атрибутів? Тобто чи цілком зрозумілим для сприйняття був би скажімо

репрезентувати її етнокультурні особливості на матеріалі українських фольклорних текстів?

2. Аналізуючи зимову календарну обрядовість через встановлення вербальних, атрибутивних та акціональних способів реалізації концепту «багатство», Катерина Трачук робить обґрунтовані висновки стосовно трактування ритуалістичної семантики більшості обрядодій та магічних текстів. Натомість чомусь не розкриває обрядової сутності такого важливого і поширеного на всій території України феномена, як «багата кутя». В плані наукової дискусії хотілося би почути міркування дослідниці з цього приводу .

3. Попри те, що стрижневими поняттями дисертаційної роботи є «багатство», тобто соціоекономічна категорія, авторка дещо зміщує акцент саме на другу, економічну, частину обсервованого феномену, зосереджуючись таким чином головно на способах забезпечення багатства та апотропеїчних механізмах захисту його від зовнішніх лих і негараздів. Значно менше уваги приділено таким важливим аспектам як майнові критерії багатства, зовнішній вигляд як маркер багатого людини (жупан, свинина, шуба, сап'янці), ставлення до багатих у традиційному соціумі (*«умер багатий — ходім ховати! умер убогий — шкода дорозу!»*), зрештою відносність багатства порівняно з іншими, приміром естетичними цінностями (*«Воли и корови поздыхають, чорнії брови не поліціяють»*).

4. Певного уточнення потребує і саме визначення «концепту», яким послуговується науковиця, розуміючи його, як *«багатовимірне семантичне динамічне утворення, у якому виділяються ціннісні аспекти, концептуальні та образні, для вирішення яких необхідний цілий набір вербальних і невербальних засобів, що прямо чи опосередковано ілюструють, конкретизують або розвивають його зміст»* (С.182). Чи доцільно дефініювати якесь поняття через використання спільнокореневих атрибутів? Тобто чи цілком зрозумілим для сприйняття був би скажімо

такий фрагмент цього визначення «концепт — .. семантичне ...утворення, у якому виділяються концептуальні аспекти»?

4. Наумовська Олеся Владиславівна – д. філол. н., доцент, завідувач кафедри фольклористики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

1. Дещо амбітним видається формулювання К. Трачук мети дослідження, зокрема «дослідити концепт «багатство» та форми його втілення в повсякденному житті українців», позаяк таке визначення передбачає надто широке тлумачення.

2. Загалом схвально оцінюючи дослідницьку стратегію роботи і виокремлення дисертанткою мікроконцептів та атрибутів його реалізації, звертаю увагу на певні проблемні визначення предметів і явищ одного семантичного ряду. Так, на С. 108 «вода, дощ, хліб, каша, солодоші, кожух, монета, паперова купюра» означені як «атрибути», «за допомогою яких у родильно-хрестильній обрядовості реалізується концепт «багатство»», а на С. 121 «хліб, коровай, яйце, курка, стрічки, вогонь, свічка, рушник, вінок з мирту, гроші, кожух» номіновані як «мікроконцепти», через які реалізується цей концепт у весільному обряді.

3. Полемічним видається включення до парадигми атрибутів «купання» та «дарування» (С. 108) з огляду на їхній функціональний сенс. При тому на С. 4 та у Додатках на С. 230 дисертантка слушно позиціонує їх як акціональну форму вираження концепту БАГАТСТВО.

4. Попри позитивне враження про загальну логічну архітектуру дисертації, що розгортає дослідження від осмислення методологічних принципів роботи до конкретного аналізу оприявлення концепту БАГАТСТВО у традиційних обрядових комплексах і сучасних повір'ях та ритуалістиці, викликає застереження рубрикація Третього розділу роботи, який містить лише один підрозділ, поділений на пункти.

5. Харчишин Ольга Михайлівна – к. філол. н., старший науковий співробітник Інституту народознавства НАН України, м. Львів.

1. Оскільки тема дисертації «Концепт багатства в українському фольклорі», а мета передбачає «дослідити концепт «багатство» та форми його втілення в народній культурі, ритуальних практиках і повсякденному житті українців; відстежити динаміку змін у смисловому навантаженні зазначеного концепту, що відбулися під впливом сучасних соціокультурних процесів» (с. 17), було б логічним у вступі уточнити власне трактування терміна «фольклор» та його кореляцію із термінами «народна культура» та «ритуальні практики».

2. У параграфі 1.1.1 «Публікації та збірники ХІХ–ХХ ст.» розділу І огляд джерел доцільно впорядкувати за певним критерієм, мабуть, найкраще – за хронологічним. Тоді можна було би простежити певну динаміку в історії записів фольклору, зокрема щодо висвітлення теми «багатство». Також варто було б звертати увагу й на регіональний аспект записів, уникаючи неточних формулювань на кшталт «Йосип Лозинський презентує великий корпус весільних пісень, які побутували в різних регіонах України» (с. 25–26). Адже збірка «Українське весілля», про яку мова, має локальний характер «з перемишльського Надсяння», із доповненнями з праць Лукаша Голембйовського та Вацлава з Олеська з Галичини 1 .

3. У роботі трапляються мовні огріхи: неточність / нечіткість формулювань, невдала стилістика, тавтології (напр., с. 67, другий абзац, с. 71, останній абзац), неточність перекладу з англійської (с. 49, перший абз. 4 ряд.) тощо, які за умови подальшого підготування тексту до друку у форматі монографії варто поправити.

Результати відкритого голосування:

«за» – 5,

«проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Трачук Катерині Василівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія».

Голова разової спеціалізованої
вченої ради



Ольга КОСОВИЧ